

REGERINGSKANSLIET

E Delegacia pe e romani pusimata

Delegationen för romska frågor

Romanes/Lovari

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

Ju 2006:10

E Delegacia pe e romani pusimata

E Delegaciaki butji si, anglunimastar, le Svedosko internationalno dikhimo te saj lasaren o drom, taj te zutin e normi, pe manusenge chachimatura pe jekh nationalno levelno te saj zutin taj te saj parudjol e romengi situacia pe maj mistimaste ando Svedo.

O gindo si e Deligiaciasa te lasajvel e romenige situacia chachimata. Te avel len maj bari vorba pej romengi situacia, so zhal palaj politika taj paj socialna butja. Kadalesa te saj phandajol i marginizacia pej rom.

E Deligaciaki serutni si e Maria Leissner kon si demokraciaki-ambasadorka.

I Delegacia butji kerel khétane e romane gruponge representantonca-romane organizaciencia ando intrego them:

- Resande Romers Riksförbund
- Romska Kristna Socialdemokrater
- Romernas Riksförbund
- Riksförbundet Internationella Romska och Resande Kvinnocenter
- Center för romsk kulturutveckling
- Föreningen Resande Folkets Riksorganisation
- Romska Ungdomsförbundet
- Riksförbundet Romer i Europa
- Föreningen Lovara i Lund
- Resandefolkets Romanoa Riksförbund

I Deligacia taj vi e kavera aktora asar o Diskriminaciakombudo (DO), Savorengo-ombudo (BO), E skolengo-chachimatengo-instituto (Skolverket), Forumo pej

traindi historia (Forum för levande historia), E Deligacia pe manusenge chachimata (Delegationen för mänskliga rättigheter), Sibaki-Instituto (Språkrådet), Socialno Instituto taj e Svedosko komunura (forura) taj e Spitengo instituto (Socialstyrelsen och Sveriges Kommuner och Landsting).

E Delegaciaki butji si:

- Te diken palal pe romengi situacia ando Svedo. Te kiden khetane e avre manusenge zhanimata paj romengi situacia, taj te keran analyzacia pe kodi. Pala-kodo lengo zanimo taj lengi exsperencia te iskirijpe tele.
- Palokodo te saj dikhelpe sar i romengi situacia te saj lasajvel ando Svedo. Te sikaven, taj te zanen te phenen sar ando them e romengi situacia-trajo, saj te vortojpe pe maj laseste.
- Te vazden taj te saj zhutin e komunalna projektura te vazdajol e romengi situacia.
- Te den informacia taj sikaven zanipe pa e romengi situacia ando Svedo.
- Te den informacia taj zanipe pa e romengi situacia ande komunura taj ande themeske institutitura.
- Te roden sajipe kaj trobuj, taj kaj saj te puterdjol romane oficura, institutura.
- Te den taj te len informacia paj romenge pusimata pe jek internationalno levelo.

E Delegaciaki butji po djes zhal, savo site sikavel ande jekh rapporto sar saj te lasajvel le romengi situacia. O rapporto site avel kaj o Svedicko regeringo zhi ando decemberi o bers 2009. E Delegaciaki butji chi del kodo

sajipe te zanel te lel perdal e themeski butji vaj krisi pej romengi chachimata. Ci kaj kommunura taj chi kaj Spitenge institutura, sa kade naj le sajipe te den krisi vaj direkcia kaj avera institutura vaj kaj avera organizaci. E Deligacia numa zanel drom te sikavel sar e romengi situacia saj te lasajvel taj te vazdajol pe maj laseste ando them.

Historia (Palpale dikhipe)

Ando them e manusengo dikhimo taj gindo si jek antiromanticko (antiromanism). Andej manusa si jek baro bizanipe pa e rom taj paj i romani kultura. Le rom si avri sute bara diskriminaciake, taj tele dikhimaske ande skoli, ande butja, taj ande penge kera. (E romengi situacia si zurales phari te saj len jekh kontrakto pe jek kher te saj besen ande.) O Internacionelno organo a Europako kommisiono pa o rasismo taj pej intolerencia (ECRI) avilas jek kritikasa ke o Svedo site lasarel taj te vortol le romengi situacia taj te zhal zurales kontra te saj asaven o baro rasismo taj diskriminacia.

Ando Svedo kado sikavel o rapporto katar o DO, *Diskriminering av romer i Sverige* (2004). Ke but rom si mariginizime ande maj bute institutura ando Svedicko them, taj e rom trajin jekh avrutno taj jek maj chorro trajo khatar e majoritetongo.

Kadi mariginacia-segrigacia pej rom kerdjilaspe pala jek lungo taj bari *diskriminacia so si pe le rom ando Svedo them*.

Le rom si – nationelna minoriteturi taj jek internationelno nepo

E rom si ando Svedo jek andaj panz pinzarde nationelna minoritetura. Kadala nationelni minoritetura si ketane inkerde telaj Svedoski minoriteticko politika.

I minoriteticko politika site te lel sama, te zuralel, te del drom, sajipe, zutimo so trubuj te saj te zanen te inkren pengi shib zuvindi.

Pasakodo ke e minoritetungo politika te saj zhal maj dur, trobuj anglal jaka te inkren e minoritetungo intreso ande intrego them. Ande differentna riga, ande differentni forura ando them taj ande differentna institutura pej differentni levelnura. Kado site zhal pej themeske institutura (statliga myndigheter) ande komunura (kommuner) taj ande Spitengi-institucia (Landsting). E rom si jek internatsielno nepo savala si kade karing e 20 milionura andi intrego luma.

O bers 2000 das deklaracia o IRU (International Romani Union) palaj rom ke e rom si jek kecavo nepo kas naj them kon train bi themesko (transnationell). Karing e tranda bers maj palpale sas o angluno lumako kongresso ando London (1971). Khote kon sas e romenge serutne vorbindepe khetane ke vi e romen trobul te al himna (nationalhymn) taj flako (flagga). Katar kadi vrama si amen himna, so si "Gelem, gelem...".

Ando Svedo adjes train kade karing e 50 000 rom.

Ando Svedo avile majbutivar bare romane grupi sa anda differentni themeste. Andakado si majbutfali rom ando them, differentni dialektonca taj differentni religiasa.

I khetanutni shib si e romani chib so e majbut nacia vorbin-hatcharel. E romani chib avel khatar e sanskrit. Sanskrit so torgyol kade karing e sovardes dialektura. Ando Svedicko them vorbijpe kade karing e bis falo dialektura. Maskar le valakiska taj so naj valakiska chib dosta barij e diferencia.

E valakisko dialekto barilas maskar kodola rom kon palpale sas hutjilde ande Valakia taj ande Moldova telaj 1300- 1800-bers. So naj valakisko dialekto, kodi barilas maskar kodola rom so mekle pengo them taj linepe andej andi Europa aba telaj 1400 taj uni inke maj sig.

O Svedo ulavel e romen ande panze gruppon, pala e thema katar von avile, ando savo them besenas ande palune shel bers: svedicka rom, finlandicka rom, avral e skandinaviake rom, e phirutne, ai kodola kon avile ando them palune des bers.

Svedicka rom (svenska romer)

Kaj vorbin von kelderasicca, lovaricka taj vi tjurraricka. Kadala rom avile ando Svedo sar shel bers palpale kodoleske andaj Russija.

Finlandicka rom (finska romer)

E finlandicka rom- e Kaale avile ando Svedo karing e bers 1500. Katar sas von deportalime ande temesko stungo rig so palal kerdilas o Finlando. But andaj le kaale-rom avile palpale ando Svedo karing e bers 1960, kana avilo nevo zakono kodolenge kaj besen ande Skandinavia 1954.

Le phirutne (resande)

Ando Svedo si andale kade karing e 25 000 zsene. Si ande le uni kon phenen prepe ke von si tradara kon traden taj zan khatar o jek foro ka o aver. Si maskar le rom kaj phenen ke von avile ando Svedo a angluna gruppasa kade karing e bers 1500. De si maskar le kaj phenen ke von avile ando Svedo karing o bers 1600, ke von sindjile katar le nyamcicka taj le francuzicka ketani savala avile penge krajesa khate ando Svedo.

Le rom avral e skandinavia (utomnordiska romer)

Ande kadi gruppa si duj fali rom. Andi kadi gruppa si vi valakiska taj vi kon naj valakiska rom. Anda kadala rom si e maj but kon avile ando Svedo andaj Polcka tela e bers 1960-1970 taj savala vorbin o lovaricko dialekto. De sa kade si sa ande kadi gruppa rom, savala aven ada avera thema kon vorbin lovaricka, keldara-sicka, rumungricka taj tjuraricka.

Kodola rom savala avele e palune des bers (nyanlända)

Kadala rom avile andaj purani Jugoslavia taj Kosovo sar azylantura ando Svedo. Khatar e grupi (arli taj gurbeti taj aver grupi).

Si romani organizacia taj khangera ando intrego them (dikh a diligaciake websido). E romane internationelno forumura, European Roma and Travellers Forum (ERTF), International Romani Union (IRU), International Roma Women Network (IRWIN), taj o Forum of European Roma Young People (FERYP).

Kontakto

Postadress: 103 33 Stockholm

Besöksadress: Vasagatan 8–10

Telefon (växel): +46 (8) 405 10 00

Maria Leissner, presidento

Telefon: +46 (8) 405 39 54

E-post: maria.leissner@foreign.ministry.se

Ann-Marie Algemo, serutnisekreterka

Telefon: +46 (8) 405 30 75

E-post: ann-marie.algemo@integration.ministry.se

Domino Kai, rodipeskosekretero

Telefon: +46 (8) 405 30 53

E-post: domino.kai@integration.ministry.se

Tiina Kivelio, rodipeskisekreterka

Telefon: +46 (8) 405 24 38

E-post: tiina.kivelio@integration.ministry.se

Anna-Sofia Quensel, rodipeskisekreterka

Telefon: +46 (8) 405 11 92

E-post: anna-sofia.quensel@integration.ministry.se

Tuke kon kamel te zanel maj but

www.romadelegationen.se

Kommittédirektiv Delegationen för romska frågor. Dir 2006:101

Nationella minoriteter och minoritetsspråk, regeringens faktablad:
www.regeringen.se/sb/d/8127/a/85633;jsessionid=ab7EWDzg4fM5

Europarådets ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter:

www.regeringen.se/sb/d/108/a/12830;jsessionid=aFd39XkAwOC9

Kommittédirektiv Europarådets konvention om regionala språk och minoritetsspråk Dir 1995:84